

FÆLLES OM FREDENSBORGHUSENE

EN ETNOGRAFISK UNDERSØGELSE AF DESIGN,
KONCEPT OG HVERDAGSLIV
I FREDENSBORGHUSENE

MARK VACHER
LÆRKE SIVKJÆR
CARLA JIMÉNEZ PUIGDEVALL

Forskningsspørgsmål:

Hvad er sammenhængen mellem design, koncept og hverdagsliv i Fredensborghusene?

Forskningsdesign:

Et kvalitativt studie baseret på deltagerobservation, semistrukturerede etnografiske interviews og husbesøg, samt visuelle metoder som del af den etnografiske dataindsamling.

Undersøgelsen er gennemført af Mark Vacher ph.d. og lektor i etnologi, Lærke Sivkjær BA i Antropologi og mag. Art i Applied Cultural Analysis, og Carla Jiménez Puigdevall BA i Global Studies og mag. Art i Applied Cultural Analysis.

Læsevejledning:

Sammenfatninger udledt af forfatterne angives i *kursiv*.

Citater af Fredensborghusenes beboere er anonymiserede og angives ved “anførselstegn”.

To temporaliteter

“Det er en god måde at blive gammel på. Hvis jeg forsvinder først, ved jeg, at han får mad.”

Livet i Fredensborghusene kendetegnes ved to organiserende temporaliteter: en stabil og repetitiv og en dynamisk og fremadskridende.

Det stabile og repetitive kommer særligt til udtryk i design og koncept. Når en bolig gøres klar til en ny beboers indflytning, tilbageføres boliger til et arkitektonisk og designmæssigt defineret udgangspunkt, og som konsekvens fremstår området i vid udstrækning, som det gjorde ved sin ibrugtagning i 1964. Ligeledes understøtter adgangskriterier i form af krav om fem års udenlandsophold og forbud mod hjemmeboende børn en beboersammensætning hvilende på fælles parametre. Dette indbefatter også forpligtelsen til månedligt at købe 12 madbilletter, hvorved spisning i centerets restaurant indgår som et fælles vilkår.

Livet i bebyggelsen er rammesat af servitutter, regler og rutiner, men udfolder sig også på en anden tidslig præmis: at livet er fremadskridende og irreversibelt. Også dette vilkår er fælles for alle, men adskiller sig fra det stabile og repetitive. Beboerne ældes og ændres, det samme gør deres relationer til ægtefæller, børn, børnebørn og vennekreds. Fortiden og dens historier bliver længere og fremtiden kortere. Det er liv rige på oplevelser og viden erhvervet gennem levede erfaringer (uddannelse, arbejde, udenlandsophold mm.). Ser man på de liv, der leves i husene, er der ikke to liv, der er ens.

Forskellige, men til fælles

Skønt livet ifølge Kierkegaard er unikt og egentligt, har mange af beboerne et særligt og formativt forhold til fælles, nemlig erfaring med at tilhøre en distinkt kategori og at skulle begå sig som sådan. Denne erfaring ligger forud for deres indflytning i Fredensborghusene og kan sammenfattes i at have været *Danes Abroad*.

Foreningen for udenlandsdanskere, hvorigennem man skriver sig på venteliste til Fredensborghusene, hedder Danes Worldwide, men for det enkelte menneske er *being Danish* ikke en uniform og *abroad* ikke hele verden. At være eller have været *Dane abroad* udfolder sig derimod gennem et individuelt livsforløb, af individuelle årsager og på specifikke lokaliteter.

At tilhøre en distinkt kategori med klare grænser, hvor adgang optjenes “by curriculum,” som en beboer udtrykker det, og, som formuleret af en anden, tildes “by invitation,” er noget man har til fælles. De har ikke været de samme steder, ikke på samme tid og ikke lige længe, men med

enkelte undtagelser har de levet og arbejdet *abroad* (udenfor Danmark) og været identificeret som *Danes* blandt ikke-danske¹.

At have været *Dane abroad* vidner om evner til at begå sig blandt fremmede som et menneske med ressourcer at omsætte. For nogle er ressourcen dansk i form af eksempelvis dansk design, danske produkter og danske diplomatiske eller militære forbindelser. For andre har ressourcerne i mindre grad nationale referencer, men hviler på tekniske, kommercielle, sundhedsfaglige eller sociale kompetencer. Sidstnævnte gælder eksempelvis understøttelse af ægtefælle i dennes funktion som udsendt. Det er i kraft af disse ressourcer og evner til at omsætte dem, curricula opbygges, og invitationer til at blive *Dane abroad* udstedes.

Privilegier og kompetencer

Privilegier er tildelte, mens kompetencer er tillærte. Man kan være født som aristokrat eller arving til en virksomhed og, som en ældre herre forklarer, være "begunstiget med en god opdragelse," men dannelse må man selv tilegne sig.

Hos beboerne i Fredensborghusene er modsætningen mellem privilegie og kompetence knap så skarp som antydnet. Mange har, inden de blev *Danes abroad*, haft opdragere og været tilknyttet institutioner og organisationer, som har kunnet guide og undervise i, hvad der senere skulle blive adgangsgivende kompetencer. Det gælder sprog og faglighed, men også færdigheder i bridge, ridning, golf, vandsport og ikke mindst at kunne omgås internationale forbindelser. En fast eftermiddag om ugen mødes en gruppe for at spille bridge og spise kringle. En deltager lærte spillet som ung i Australien, da "bridge gør, at man hurtigt kan lære folk at kende over hele verden." Flere har taget denne færdighed med fra livet i udlandet, og en af damerne tilføjer: "Derfor skyndte jeg mig at melde mig til et aftenskolekursus i Birkerød, da jeg flyttede hertil."

Mens nogle beboere har haft adgang til disse kompetencer gennem tidligere institutioner og opdragelse, har andre i højere grad måtte erhverve dem via "trial and error" og "learning by doing," men fælles for de fleste er, at *being Dane abroad* i sig selv har været et kompetenceudviklende læringsrum.

De har således lært at repræsentere og dokumentere for fremmede, hvor de kommer fra, hvem de er, og hvad de kan. Nogle er endda i en sådan grad, at de er blevet tildelt internationale æresposter og dekoreret af udenlandske statsledere for deres evne til at kunne netop dette.

Mens privilegiet at være "begunstiget med en god opdragelse" og af særlig familie anses som et gunstigt udgangspunkt, tilfalder den højeste anerkendelse imidlertid tilegnende kompetencer. Det

---

¹ Ikke alle beboere har boet og arbejdet i udlandet. Nogle er ægtefæller, andre er flyttet ind i perioder, hvor huse har været ledige uden at have tidligere udenlandsdanskere på ventelisten, og endelig blev bebyggelsen i sin tid delfinansieret af en pensionskasse, hvis medlemmer som betingelse fik adgang til ventelisten. Denne aftale er siden ophævet.

er sidstnævnte, der trækkes på, når museumsgruppen organiserer omvisninger, når der tilbydes gymnastik, korsang, arrangeres foredrag og meget andet. At have og udfolde kompetencer kommer fællesskabet til gode og fremhæves med taknemlighed af dets medlemmer.

Fredensborghusenes beboere er ældre mennesker, og de fleste vil med tiden opleve funktionsnedsættelser og udfordringer med at klare dagligdagen. Men “vi hjælper hinanden,” som det blev fremhævet af mange beboere. Adspurgt om hvad beboerne hjælper hinanden med, handlede svarene om forhold, de hjælpne ikke længere var i stand til at opretholde. At miste kompetencer, men også ægtefælle er tab, der kalder på omsorg. Derimod omtalte ingen hjælp til noget, man aldrig har kunnet og ikke har lært.

Fællesskab?

The world abroad er ikke større, end at beboere, der aldrig har truffet hinanden før indflytning i Fredensborghusene, ofte viser sig at have fælles bekendte. Alligevel fylder det ikke meget hvor, hvornår og hvor længe, man har boet udenlands. Eksempelvis viste det sig under en samtale med to beboere, der har været venner gennem 10 år, at den ene ikke vidste, hvor i verden den anden har boet. Det er således ikke i kraft af deres specifikke oplevelser *abroad*, at de er venner.

Der kan sagtens opstå fællesskab mellem mennesker, der har meget lidt til fælles, og skønt man måtte have rigtig meget til fælles, er det ikke sikkert, det sker. Ikke desto mindre er chancen større. Mennesker med meget forskellige holdninger og kompetencer kan samles om at udrette eller værne om noget sammen, men ofte er det lettere, når man genkender træk og har tilgange til fælles. Da kan fællesskaber opstå spontant og næsten af sig selv. En af beboerne beskriver en sådan genkendelse i mødet med andre: “Man kan fornemme, at folk har været hjemmefra. Jeg kalder det ‘it’; noget indbygget i andre, der tiltaler mig.” Så kan det at være fælles om ‘noget’ føles ikke bare naturligt og ligetil, men også berigende og bekræftende. Det, vi er fælles om, er meningsfyldt, og ‘jeg’ bidrager til det. Det gør sig gældende i læsekredse, for ejere af “hundekærestere” på date i skoven, for golf-buddies, bridge- og tennismakkere og for dem, der efter aftale får en drink, inden de spiser sammen i centerets restaurant.

Små fællesskaber kan føles enklere og mere overskuelige end store fællesskaber. Det er svært at skaffe bord i restauranten til mere end seks og svært at være tre til tennis. Niveauet skal også helst passe. Det er også rarere at snakke om hesteopdræt, design og bøger med folk, som har viden og smag, der i tilstrækkelig grad matcher ens egen. Man kan vinde eller tabe i sport og spil og have forskellige præferencer hvad angår middagskonversation, politik og kunst, men man må, som en beboer udtrykker det, “have et vist niveau,” for at det giver mening.

Niveauet på fællesskaberne i Fredensborghusene, hviler i høj grad på kompetencer erhvervet som *Danes abroad*, men adskiller sig herfra på et afgørende punkt.

Her er ikke som i udlandet tale om en ydre kontekst, som definerer og afgrænser, hvem men er. Skal en sådan afgrænsning etableres, må den forekomme gennem afvisning og undladelse af

invitation. Der er ingen fællesskaber, der beskriver sig som kliker i Fredensborghusene, men for dem, der oplever at andre danner kliker, har klikerne karakter af fællesskaber, man ikke har adgang til. Sådan er det ikke kun i Fredensborg, men alle steder, hvor invitationer udebliver eller afvises.

"Det er ikke et kollektiv, men man kommer hinanden ved," udtrykker flere beboere med enkelte variationer i formuleringerne. Man kender sine naboer, vander deres blomster, når de er væk, kører på apoteket for dem, og følger dem til middagen, hvis de har svært ved at gå. Man skal faktisk gøre sig umage, hvis man skal leve livet alene her.

Balancegangen mellem det private og det sociale er imidlertid vigtig. Der gøres en dyd ud af at opretholde denne, hvilket i høj grad understøttes af arkitekturen. Der er "tremmer" for køkkenvinduerne, som vender ud mod vejen. Foran husene adskiller en bred bøgehæk vej og facade. Fordøren til gårdhavehusene nås ad en smal sti, og det samme gælder adgang til rækkehusenes terrasse. Fællesskabet er noget, man opsøger, går hen til, mens hjemmene er private. "Man render ikke bare hinanden på dørene, men ringer lige først," som en beboer forklarer. Er man bekymret for en nabo, som ikke tager telefonen, kan en strategi være at opfinde en anledning. Således fortæller en beboer, der ikke havde set sin nabo i et stykke tid, at han for at banke på dennes dør lavede og medbragte to Gin & Tonics. På den måde blev et omsorgsfuldt socialt *faut pas* pakket ind i en invitation til at få en eftermiddagsdrink.

At kunne balancere mellem det private og det sociale kræver, at man kender hinanden godt. Gør man det, er ord overflødige. Det er de mellem et omsorgsfuldt ægtepar og deres 93-årige nabo. Efter middagen er der opstået en lille tradition mellem dem: "Så rejser jeg mig uden at sige noget og henter hende to sødetabletter, en kop kaffe og en småkage. Det sætter hun meget stor pris på, og det er bare sådan en lille ting."

Der også åbne invitationer, hvor afgrænsninger alene beror på lysten til at deltage. De udstedes af ildsjæle. Dem er der mange af i Fredensborghusene, for som en af dem forklarer: "Mange har skullet organisere sig ude i verden, så derfor er det naturligt at byde sig til her." Det gør de som instruktører, korledere, arrangører, chauffører og udvalgsmedlemmer. Derfor kan der tilbydes gymnastik, korsang, foredrag, ekskursioner, Sankt Hans- og julearrangementer og meget mere. Uden sådanne ildsjæle ville sådanne aktiviteter ikke kunne opretholdes.

Vi er Fredensborghusene!

Fællesskaberne i Fredensborghusene adskiller sig fra oplevelsen af at være *Dane abroad* i måden, hvorpå de afgrænses. Der er imidlertid en undtagelse, nemlig fællesskabet om at bo et særligt sted. Beboerne har i kraft af at opfylde adgangskriterierne (by curriculum), og efter at have været på venteliste fået tildelt (by invitation) plads et særligt afgrænset sted. I Fredensborghusene er de tidligere *Danes Abroad* sammen og samtidige, her og nu, og for de flestes vedkommende med ambition om at være det resten af livet.

Det, de har til fælles, manifester sig i design, koncept og hverdagsliv, som står i kontrast til en omgivende verden. Med andre ord bebor de et særegent sammenfald af stabil repetition og fremadskridende irreversible tilværelser.

Forskellen til deres tidligere erfaring som *Danes Abroad* er, at de nu bogstavelig talt er på hjemmebane. De er her sammen og samtidig til at fortælle, og det kan de i princippet gøre så længe de magter. Faktisk jo længere med desto mere tyngde, hvilket eksempelvis kom til udtryk i en gentaget opfordring fra yngre beboere til at høre historien fra bebyggelsens ældste og fra de personer, der har boet her længst.

At fortælle den samme historie er at lægge kompetencer og viden i en fælles handling, og når den handling organiseres og deles, som det sker blandt de frivillige i museumsgruppen, bliver den til fællesskab. Men i modsætning til bridge, golf, middagsselskaber osv., er afgrænsningen givet. Den indbefatter alle beboere inklusive dem, der ikke ønsker at tale eller spise med andre. De bor her også.

Måske er man ikke enige om akkurat, hvordan den skal fortælles, men man er enige om, hvad historien handler om, nemlig Utzons design, Saxilds koncept, og hvordan det er at bebo disse.

Livet, kan ikke gentages, men det kan fortællingen og i mange versioner. Vi er her nu og her til at repræsentere os, som dem vi er "by curriculum" i forhold til jer, der ikke er os og ikke bor som os.

Arkitekturen fungerer i den sammenhæng både som forgrund og baggrund. Den kan fremhæves i narrativer og gennem udstillinger. Den kan træde foran beboerne, som når busser af turister kommer for at opleve den, eller, som et par besøgende fra Ungarn forklarede, dukke op som et "must see" på google, når man planlægger sommerferie i Danmark, men lige så vigtigt fungerer arkitekturen også som underlag og privat ramme for beboernes tilværelser. Den er i den kapacitet et godt sted at bo og have hjemme.

Det, der ældes i den historie, er paradoksalt nok ikke beboerne, men designet og konceptet. I 2024 har arkitekturen været beboet af tidligere *Danes abroad* i 60 år. I 60 år har det været meriterende at bo og arbejde i udlandet, og i 60 år er der blevet udstedt invitationer til en tilværelse som beboer.

Gennem fortællingen om Utzons arkitektur som unikt beboet værk etableres således et overordnet og inkluderende fællesskab. I modsætning til typologier (rækkehuse, gårdhavehuse), har værket en specifik og identitetsbærende historie, der indbefatter dets tilblivelse, dets ophavsmand, men også dets ibrugtagning. Værket afgrænser og udgør en helhed i kontrast til omverden. Historien om værket kan deles og genfortælles i forskellige versioner af alle beboere, men den kan ikke kopieres eller overtages af andre, da værket er unikt og stedsspecifikt.

Hvad, der kan læres af Fredensborghusene, er, at tildelingen af privilegeret adgang til noget værdifuldt og at have kompetencer at lægge i fælles handlinger øger chancen for, at fællesskab opstår. Det gælder bridge, sang, at have en hund, nogen at tale og spise med, men også en bolig,

der er værd at få besøg i (et privilegium), og hvor man både evner at have gæster og klare sig selv (kompetencer).

Hvad ville Fredensborghusene være uden engagerede og kyndige fortællere af en fælles historie? -
- måske ikke andet end huse i Fredensborg.

Om det er livsforlængende at bo i Fredensborghusene kan være svært at fastslå, men spørger man beboerne, er de enige om, at det helt sikkert er tilfældet. Hvad, der imidlertid er let at konstatere, er, at fortællingen om Fredensborghusene handler om andet og mere end aldrende mennesker. At blive ældre har beboerne til fælles, men at bebo en unik arkitektur er de fælles om. I modsætning til kroppe behøver fællesskaber og fortællinger ikke at svækkes med alderen. Er man fælles om noget vigtigt og værdifuldt, og er der publikum til fortællingen derom, kan både fællesskab og historie blive stærkere og bedre med alderen.

Tæller man antallet af plus 90-årige i Fredensborghusene, som dyrker gymnastik, synger i kor, dyrker have og spiller golf, kunne noget tyde på, at der er en afsmittende effekt.

Epilog

“Jeg gik og spillede golf, så kiggede jeg op på Fredensborghusene og tænkte: Det er en god måde at blive gammel på.”

“Var det så det?”

“Ja!”